

Diskurz, oblast in politični prostor

Aktivno proizvodjanje nemoči na primeru migracij

Abstract

Discourse, Power, and Political Space: Actively Producing Powerlessness in the Case of Migration

The article analyzes the applicability of the concept of “active production of powerlessness” using the example of Slovenian migration policy (1991-2021). It argues that powerlessness and passivization within the political sphere as well as the systematic exploitation of migrants are not random phenomena, but the result of three interconnected active mechanisms: structural (bureaucracy, legislation), discursive (the myth of the small state and the securitization of migration), and political (co-optation of democratic tools). Through the analysis of these mechanisms, the article analyzes how so-called democratic institutions maintain the status quo and prevent transformative changes, thereby contributing to the debate on the crisis of liberal democracy in general. At the same core, the article discusses how the process of »active production of powerlessness« manifests itself in the Slovenian context, how the main structural, discursive, and political mechanisms for maintaining powerlessness operate, and in part why traditional democratic tools are deemed ineffective for achieving change.

Keywords: nationalism, racism, migration, smallness, Slovenia after 1990

Saša Hajzler is a PhD student at UP FHŠ in the European and Mediterranean History program and research assistant in the Political History program at the Institute of Contemporary History in Ljubljana. Email: sasa.hajzler@inz.si

Povzetek

Članek preko primera slovenske migracijske politike (1991–2021) analizira domet koncepta »aktivnega proizvodjanja nemoči«. Trdi, da tako nemoč in pasivizacija znotraj politične sfere kot tudi sistematično izkoriščanje migrantov niso naključni pojavi, temveč rezultat treh medsebojno povezanih aktivnih mehanizmov: strukturnih (birokracija, zakonodaja), diskurzivnih (mit o majhnosti države in sekuritizacija migracij) in političnih (kooptacija demokratičnih orodij). Skozi analizo teh mehanizmov članek analizira, kako t. i. demokratične institucije vzdržujejo status quo in onemogočajo transformativne spremembe, ter s tem prispeva k razpravi o krizi liberalne demokracije v splošnem. V samem jedru članek razpravlja, kako se v slovenskem kontekstu manifestira proces »aktivnega proizvodjanja nemoči«, kako delujejo glavni strukturni, diskurzivni in politični mehanizmi za vzdrževanje nemoči ter deloma zakaj so tradicionalna demokratična orodja neučinkovita za doseganje sprememb.

Ključne besede: nacionalizem, rasizem, migracije, majhnost, Slovenija po 1990

Saša Hajzler je doktorska študentka UP FHŠ na programu Zgodovina Evrope in Sredozemlja in asistentka raziskovalka na programu Politična zgodovina na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani. E-naslov: sasa.hajzler@inz.si

Članek na primeru slovenske migracijske politike analizira, kako deluje »aktivno proizvodjanje nemoči« – proces, v katerem institucionalni, strukturni in diskurzivni mehanizmi institucionalizirajo status quo in ožijo prostor za transformativno politično delovanje. Koncept »aktivnega proizvodjanja nemoči« se naslanja na tradicijo kritične teorije, zlasti na Foucaultovo teorijo moči, ki poudarja, da moč ni le represivna, temveč produktivna – ustvarja subjekte, diskurze in družbene prakse (Foucault, 1995), ter analizo Wendy Brown, ki preučuje, kako neoliberalizem ne samo omejuje demokracijo, temveč tudi aktivno uničuje pogoje za demokratični agens (Brown, 2019). Koncept »aktivnega proizvodjanja nemoči« zato združuje oba vpogleda in nadgradi obstoječe koncepte s tem, da na konkretnem primeru migracij analizira, kako se ta dinamični mehanizem manifestira *diskurzivno, strukturno in politično*: s strukturnimi mehanizmi diskrecijskega odločanja uradnikov, ki določajo status begunca, nato skozi diskurz

majhnosti ter preko spodbujanja zasebnih profitov in izkoriščanja migracij za politične namene, pri čemer so migranti le orodje za doseganje ciljev ohranitve politične moči. Če moč ni le represija, ki prihaja »od zgoraj«, temveč je produktivna na način, da ustvarja resnico, znanje, prostore delovanja in tudi subjekte – potem tudi nemoč ni le odsotnost moči, temveč aktivno oblikovanje subjektov, diskurzov in institucij (Brown, 2015: 79–112). S tem pokaže, da ne gre le za posledice zavajajočega diskurza in represivne zakonodaje, temveč za globoko družbeno-politično transformacijo subjektov ter institucij. Aktivno ustvarjanje nemoči zato ne analizira skozi prizme posamezne taktike oblasti, temveč v širši perspektivi, kot sistematičen odziv na krizo liberalnega kapitalizma oziroma kot posledico razcepa med kapitalom ter demokracijo oziroma razpadanja liberalnega mednarodnega reda po hladni vojni.

Kontekst aktivnega proizvajanja nemoči: liberalna demokracija in njene zagate

Preden se spustimo v konkretne mehanizme, je treba razumeti širši okvir, v katerem se »aktivno proizvajanje nemoči« odvíja. Aktivno proizvajanje nemoči ni izoliran pojav, temveč odraz strukturnega zasuka liberalne demokracije in krize njenega mednarodnega reda. Ta kriza predstavlja sistemski pogoj za vzpon oblik vladanja, kjer je proizvodnja nemoči postala eden od načinov delovanja. Strukturni in paradigmatški zasuk pa je rezultat razhoda med kapitalizmom in liberalno demokracijo. Namreč, od 19. stoletja dalje, še posebej v obdobju po drugi svetovni vojni, je prevladovalo prepričanje o simbiozi kapitalizma in liberalne demokracije (Mihályi in Szelenyi, 2020: 155–175), ki je temeljila na ideji, da tržni mehanizmi za svoje delovanje zahtevajo *stabilne institucije, vladavino prava in spoštovanje posameznikovih pravic* – skupek načel, ki jih lahko označimo kot »liberalno-demokratski paket«. Večji del 20. stoletja, zlasti v obdobju hladne vojne, sta ta dva sistema veljala za neločljivo povezana, pri čemer je zahodni model obljubljal kombinacijo tržnega gospodarstva, političnih pravic, poštenih volitev, demokracije in institucionalne stabilnosti. Vendar pa ta povezava nikoli ni bila niti neizogibna niti nujna, temveč je predstavljala *zgodovinsko pogojeno zaveznitvo*, oblikovano v kontekstu geopolitičnega rivalstva s komunističnim blokom.¹

1 Obstajajo primeri kapitalizma brez demokracije, konkretneje gospodarsko kapitalističnih velesil, kot so kolonialni režimi ali cesarstva, obenem pa zgodnji zagovorniki liberalizma tudi niso bili nujno demokrati, demokracija pa je bila celo grožnja enemu izmed osnovnih postulatov kapitalizma – lastnini.

Sodobna razvojna svetovna dinamika kaže na postopno razhajanje liberalno-demokratskega paketa kjer kapitalizem še naprej uspeva, liberalizem pa propada. Takšna sprememba paradigme se odraža v vzponu oligarhičnih demokracij (Tomšič, 2008: 63) in avtoritarnega kapitalizma (Bieber, 2018), kjer države uspešno kombinirajo tržno gospodarstvo s političnim avtoritarizmom in kjer tržni mehanizmi povsem uspevajo tudi brez popolnega spoštovanja svobode/svoboščin, parlamentarne demokracije pa sobivajo z globokimi neenakostmi v okviru razrednega konflikta, metodičnim rahljanjem avtonomije institucij (Castells, 2018) in sistematično kooptacijo političnih procesov (Regilme, 2019: 126–143). Ta prelom se jasno kaže tudi v seriji globalnih kriz, ki so vsaka na svoj način razkrivale omejitve liberalnega projekta: finančni zlom leta 2008 je pokazal na prednost, ki jo ima trg pred človeškimi potrebami, »begunska kriza« 2015–2016 je z dublinskim sistemom in pogodbo s Turčijo razkrila omejeno in matematično naravo liberalne solidarnosti, pandemija COVIDA-19 pa je s cepilnim nacionalizmom (ko je Evropa Afriki pošiljala cepiva s potečenim rokom, ter ko se države zahoda niso mogle dogovoriti okrog skupnega in usklajenega delovanja, ter se začele zapirati), potrdila krhkost globalnega sodelovanja.

V tem kontekstu se je Evropska unija – eden izmed ključnih akterjev migracijske politike – preoblikovala tako da je prepotovala pot od univerzalističnih vizij k sekuritizaciji in nativističnemu diskurzu v domnevem civilizacijskem spopadu »med liberalnim in neliberalnim« svetom« (Dodevska, 2023: 748–71). Liberalizem je zgoraj orisano njemu inherentno stanje nekoč sicer poskusil urediti z multikulturalizmom, a kot navaja anglist Jamil Khader, ta služi »kot alibi globalnemu kapitalističnemu sistemu in deluje kot glavno ideološko sredstvo za zatiranje in izpodrivanje razrednega boja« (Khader, 2017: 493).

Dokaz tega je samo pozicioniranje migrantov, ki je iz pojmovanja kot »humanitarni primer« hitro prešlo k pojmovanju kot »zunanji sovražniki« (Tsoukalla, 2017: 161–192), kar utrjuje notranjo kohezijo in omogoča kulturni protekcionizem, medtem ko poslovne elite, kot sila kapitalizma še naprej delujejo globalno, z minimalnimi omejitvami. Tovrstna erozija liberalnega internacionalizma se neposredno kaže v »upravljanju migracij«, kjer strateški pragmatizem nadomešča normativne zaveze: odmik od skupnega azilnega sistema, eksternalizacija meja in hiperomejena mobilnost delovne sile delujejo ob sočasni zahtevi po hipermobilnem kapitalu.

V odziv na ta dejstva tudi liberalni diskurz vse manj uporablja jezik *upanja*, *vključevanja* ali *univerzalne napredka* ter vse lažje prevzema model *obrambne tehnokracije*, ki poudarja *upravljanje* na podlagi podatkov, *zeleni prehod* (kapitalistični, ne eko-socialistični) in spoštovanje reda. »Red« pa ni kateri koli, temveč posthladnovojni »mednarodni red« ali *Pax Americana*. Ta »red« temelji na pra-

vilih,² torej na ameriški hegemoniji (Mearsheimer, 2018), globalno integriranjem kapitalizmu, strukturiranjem okoli institucij, ter domnevnem približevanju liberalnim demokratičnim normam (Beauchamp, 2019). A zaradi navedenih sprememb v samem tkivu liberalizma se ravno ta red, preko paralize varnostnega sveta ZN ter zanikanja odločitev mednarodnih sodišč, vse bolj nahaja v procesu pospešenega razpadanja in doživlja globalno prerazporeditev, pri kateri noben hegemon nima legitimnosti ali zmožnosti, da bi uvedel »nov red«, čemur pričajo mnogi zamrznjeni konflikti (Sirija, Jemen, Libija, Kašmir, Zahodna Sahara ...), vloga diplomacije pa v tem duhu odstopa mesto nasilju.³ Analitiki pričakujejo da bodo v prihodnosti vse pogostejši oboroženi konflikti in atipične vojne kot tudi »politični regionalizem, zanikane suverenosti, strateške razveze in normativni pluralizem« (Käkönen, 2014: 85–104). Ti mehanizmi ter simptomi orišejo kako se liberalni mednarodni »red« po letu 1989 pravzaprav več ne prilagaja, temveč strukturno erodira: temeljne predpostavke, na katerih je stal, kot so nezogibnost liberalnega tipa demokracije ali »konec zgodovine« (Rizman, 2015: 115), normativna univerzalnost človekovih pravic in samoregulativna učinkovitost svetovnih trgov, še vedno delujejo, a so sistematično spodkopane (Hopgood, 2013); enako velja za institucionalne pogajalske mize (Cilizoglu in Early, 2021). Kot pokaže primer oborožitve Evrope,⁴ tudi tradicionalne zaveznike nadomešča vse večje zanimanje za strateško avtonomijo. Prav ta strukturna transformacija globalnega reda ustvarja pogoje za delovanje mehanizmov aktivnega proizvodjanja nemoči na nacionalni ravni. V slovenskem primeru se to kaže skozi krepitev političnih mitov (Baskar, 2015) – zlasti diskurza o »majhnosti« – ki systemske omejitve predstavlja kot naravne danosti in tako legitimira status quo. Navedeno stanje je sistemski pogoj za delovanje mehanizmov aktivnega proizvodjanja nemoči, ki niso le lokalni pojavi, temveč simptomi globoke strukturne transformacije. V kontekstu strukturnega proizvodjanja nemoči in globalne razredne vojne delujejo migracijski režimi kot mehanizem za utrjevanje tega reda. Zahteva

2 Nota bene: na pravilih, ne na pravu. Primer kritike: Jerome Roos, *Why the West should stop talking about the »rules-based order«*, The New Statesman, 2024. Dostopno na: <https://www.newstatesman.com/international-politics/geopolitics/2024/06/why-the-west-should-stop-talking-about-the-rules-based-order> (Pridobljeno 4. januarja 2026).

3 Primer takšne študije je na voljo v poročilu Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) *Yearbook on armaments, disarmament and international security*. Dostopno na: https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-06/yb23_summary_en_1.pdf (Pridobljeno 4. januarja 2026)

4 Evropska unija izvaja enega najpomembnejših premikov v svoji obrambni politiki v zadnjih desetletjih. Načrt *ReArm Europe Plan/Readiness 2030* je dostopen tu: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769566/EPRS_BRI\(2025\)769566_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769566/EPRS_BRI(2025)769566_EN.pdf) (Pridobljeno 4. januarja 2026).

po temeljiti reartikulaciji tega reda – »družbene pogodbe« kot »ključnega mita sodobne družbe za zagotavljanje legitimnosti nacionalni državi in kapitalističnemu sistemu« (Kanduč, 2004: 242), ki izhaja iz izčrpanosti tako liberalnih kot neoliberalnih paradigem – pa se na lokalni ravni odraža ravno skozi krepitev ali rušenje⁵ političnih mitov.

Diskurzivno ustvarjanje nemoči: temeljni politični miti v času družbenopolitične transformacije

Prvi in temeljni mehanizem aktivnega proizvodjanja nemoči deluje na ravni jezika in reprezentacije. Kot produktivna politična tehnika je ključen, saj abstraktna ideološka opravičila prevede v konkretno omejevanje politične domišljije ter postane orodje statusa quo. Diskurz o »majhnosti« Slovenije je eden izmed ključnih, a analitično premalo obravnavan dejavnik v oblikovanju migracijske politike. Deloval je kot pomožen, a nerazdružljiv del aktivno depolitizirajoče argumentacije vsakokratne oblasti, ki je svoje odzive na migracije in migrante zasnovala predvsem skozi imperative varnosti in utilitarnosti. Na ta način narativ »majhnosti« presega opisno vlogo retorične figure in aktivno oblikuje politični prostor v vlogi legitimacijskega opravičila za pomanjkanje delovanja in celovitih strategij ter kot mehanizem vzdržuje razmerja moči, ob katerih se lahko odsotnost celovite politike navzven predstavlja kot nujna posledica »naravnih danosti«. Tovrstno oblikovanje prostora skozi narativ majhnosti naturalizira omejen spekter političnih možnosti. Vsakokratna oblast uporablja majhnost države kot argument, povezana pa je ne le z meddržavnimi odnosi (S. R., 2025), temveč tudi z migracijami oziroma odnosi med državo in posamezniki: evropske majhne države so predstavljene kot inherentno vpete v velike in težko upravljive »civilizacijske tokove« ter v gospodarsko-politične mreže odvisnosti in zavezništev (npr. EU).

Tako se, sodeč po argumentu »majhnosti«, odločanje slovenske politike na področju migracij ne more »ukrivljati po svoje«, temveč se zavezuje k domi-

5 Eden izmed bolj znanih primerov krepitve političnega mita bi bil tudi »Let's Make America Great Again« oziroma »America first«, saj zadeva odgovor na krizo liberalne družbene pogodbe, ki namesto da bi iskala novo politiko za nove čase kooptira in usmerja frustracije delavskega razreda skozi nacionalistično regresijo in resentment, ob tem pa naturalizira nemoč na način, da mehanizme multilateralizma okliče za izdajalske. Takšen primer je govor Trumpa v Skupščini OZN dostopen tu: <https://news.un.org/en/story/2018/09/1020472> (Pridobljeno 4. januarja 2026)

nantnemu evropskemu konsenzu na področju migracij, kot ga slovenskemu (majhnemu) prostoru določajo »od zgoraj«. Majhnost v slovenskem političnem diskurzu v tem kontekstu deluje kot geografska ali demografska trditev, ki je nosilec ideološke naturalizacije nemoči, v nekaterih drugih kontekstih pa tudi kot apologija za politične napake, strukturno korupcijo in odpoved odgovornosti (K. Ki., 2010). Je soroden primer poglobitnega diskurza »nevarnosti za identiteto« (Mezeg, 2024) v blažjem ali ostrejšem kontekstu teorije »velike zamenjave« (Grims, 2023), ki zatrjuje da bodo Slovence sčasoma zamenjali begunci in bo slovenska identiteta stvar preteklosti (Petrovič Presetnik, 2023). Tem argumentom so pridruženi tudi izrazi liberalnega dvoma v možnosti Slovenije, da sprejema migrante – ker je ta »majhna« ter posledično nima zmogljivosti.

Narativ majhnosti je tako smiselno preučiti kot dualističen diskurzivni okvir, ki sistematično izkrivlja procese samorefleksije in samoanalize, manifestira pa se v dveh nasprotujočih si, a enako škodljivih smereh. Prva je zgoraj orisana, pri kateri se majhnost uporablja kot kavzalno opravičilo, ki ustvarja kulturo nizkih pričakovanj in omogoča izogibanje odgovornosti, druga pa povečevalna, v obliki samohvale o izjemnih dosežkih »navkljub« majhnosti (Hočevar, 2024). Obe smeri sta komplementarni ker relativizirata konkretne politike in onemogočata institucionalno učenje. Obenem tudi soustvarjata disciplinski mehanizem – mit, ki spodkopava pomen absolutnih standardov po eni strani, po drugi pa s pripisovanjem uspehov in neuspehov zunanjemu in nespremenljivemu dejavniku. S tem in z onemogočanjem kritične razprave o resničnih vzrokih težav ustvarja pasivno in predvsem nacionalno opredeljeno politično telo: majhna Slovenija se izenačuje z majhnostjo njenega naroda (Gustinčič, 2011).

Tipičen slovenski politični nagovor tako temelji na svečanem poudarjanju samostojnosti in neodvisnosti, ki mu sledi večkrat artikulirana temeljna lastnost prostora kot majhnega (Nemec, 2016, citirano v Pančur et al., 2024). S svojo pogosto pojavnostjo se lahko ta retorična figura primerja ter dialektično poveže z mitom »zgodbe o uspehu« (Rupel, 1994: 12) – delujeta usodno in nespremenljivo. Majhnost pa se predvsem uporablja kot opravičilo za nizko stopnjo institucionalne odpornosti (Györkös Žnidar, citirano v Pančur et al., 2024), kot apologija za sistemske slabosti in razlaga obstoječih ter novoustvarjenih omejitev pri upravljanju države (Bandelli, citirano v Pančur et al., 2024). »Mit o majhnosti« (Lep Šimenko, citirano v Pančur et al., 2024), ki v izjavah politikov in drugih javnih osebnosti (Zavadlav Ušaj, citirano v Pančur et al., 2024) zakriva realne strukturne probleme ter umanjkanje političnih potez proti elitizmu, klientelizmu in sistemski korupciji (Möderndorfer, citirano v Pančur et al., 2024), obenem nosi implicitno predpostavko o odvisnosti slovenskega političnega prostora od močnejših struktur, torej od močnejših držav in nadnacionalnih organizacij,

katerih interesi dominantno oblikujejo »mednarodni red« (Murgel, citirano v Pančur et al., 2024). Majhnost v političnem govoru gre v prid »zgodbi o uspehu«, in deluje kot njen temelj. Je uvod v samohvalo o dosežkih, ki naj bi presegli omejene horizonte pričakovanj: »smo majhni, a nam je vendar uspelo« (Černač, 2021). Razumljena je lahko kot specifika, ki prinaša več inovativnosti, iznajdljivosti (Breznik, citirano v Pančur et al., 2024), zaslug za uspehe (Kordiš, citirano v Pančur et al., 2024) in tudi več volje po samoohranitvi (Möderndorfer, citirano v Pančur et al., 2024). Prav ta retorični obrat, ki uspeh prikazuje kot izjemo, naturalizira politično nemoč. Z vzpodbujanjem narativa o izjemnem dosežku *navkljub* strukturnim omejitvam se te omejitve potrdijo kot danost, ki je ni mogoče spreminjati, temveč le premagovati. Takšno utrjevanje strukturne pasivizacije političnega prostora prispeva k dodatni depolitizaciji sistemskih problemov in onemogočanju mobilizacije alternativ.⁶

Velikost političnega prostora je sicer lahko tudi razumljena kot rezultat konkretnih političnih odločitev (Pučnik, citirano v Pančur et al., 2024) – v slovenskem primeru sta tako odločitev za izstop iz federativnega socialističnega samoupravnega sistema in za priključitev »močnejšemu in širšemu evropskemu trgu« (Drnovšek, citirano v Pančur et al., 2024) spremenili področje političnega vpliva države iz »velikega« v »majhno«: razpad Jugoslavije je Sloveniji poleg »zgodbe o uspehu« prinesel odvisnost od tržnih, finančnih, monetarnih in drugih mehanizmov, ki niso prilagojeni dobrobiti »majhnih« držav.⁷ Študije t. i. tranzicije opozarjajo ravno na to dejstvo, da procesi nacionalne konsolidacije pogosto povzročijo ožanje političnega prostora (Woodward, 1995). Zlasti v državah, ki svojo legitimnost gradijo na razbitju nekdanjih skupnih političnih struktur, pa se tudi odpre prostor za izčrpavanje državne infrastrukture, politike in gospodarstva (Ost, 2005). V takšnem kontekstu je politično in gospodarsko polje »gostoljubno« do zaprtih omrežij,⁸ osebnih poznanstev,⁹ delovne rotacije pa se

6 Mit o majhnosti bi lahko deloval kot hegemonistični diskurz, ki odvrta od odpora, tako da sistemska vprašanja uokvirja kot nespremenljiva. (Gramsci, 1971)

7 To se je nazorno izrazilo v času rastoče krize neoliberalne ureditve z ustrahovalnimi napovedmi, da bo Slovenija »nova Grčija« (Kristan, 2011).

8 Iz vseh 167 ugotovljenih primerov korupcije izhajajo, da je bilo v 35 primerih (21 % vseh primerov) koruptivno ravnanje potrjeno na področju razpolaganja s stvarnim premoženjem občine oziroma države.

Kršitve funkcionarjev so bile storjene v 17 primerih, torej v 34 %. Največ subjektov, ki so kršili predpise, je bilo med ostalimi javnimi uslužbenci (60 %), kamor spadajo tudi funkcionarji. (Škrbec, 2013)

9 Leta 2014 je inšpekcija Banke Slovenije odkrila sistematično kršenje pravil s strani bank, ki so skrivno kreditirale povezane družbe, manipulirale z izpostavljenostjo in umetno podaljševale neizterljive kredite. Ugotovitve so razkrile organizirano izkoriščanje sistema v korist ozkih interesnih skupin. (Gole, 2015; Premrl, 2025: 101)

zadržujejo med elitnimi pozicijami (Kanduč, 2015: 5–18). V nasprotju z idejo demokratičnega pluralizma, kjer različni interesi »tekmujejo« v odprtem javnem prostoru, takšen politični sistem deluje po logiki konsenzualnega monopola,¹⁰ ki onemogoča resno opozicijo, alternativne modele upravljanja ali horizontalno mobilnost. V sistemu, kjer so vsi »vseh poznani«, politična odgovornost postane fiktivna kategorija, saj nikoli ni povsem »zunanje« konkurence, ne glede na različne stranke, ki vstopajo v politični prostor, volilni rezultati pa takšno razmerje težko spremenijo (Guardiancich, 2012). To stanje se pravzaprav vzpostavlja kot nekakšen oblikovalec kolektivne »politične mentalitete«,¹¹ ki ustvarja vtis, da *spremembe niso mogoče*, med drugim tudi zaradi specifičnega tipa tranzicijsko obarvane (postsocialistične) »majhnosti«: Slovenija po eni strani ne more postati Švica ali Nemčija, po drugi strani pa vedno išče spremembe, oziroma t. i. »nove obraze« (Rak in drugi, 2018). V vsakem primeru je slovenska država z osamosvojitvijo in v političnih pogojih tranzicije postavila nov realen temelj slovenske politične kulture (Jović, 2009), v katerem so se ob »dejstvu majhnosti« ustvarili pogoji za razmah klientelizma,¹² korupcije¹³ in zaščitništva (Cirman in Modic, 2025a). »Majhnost« zato ni nevtralna kategorija, temveč predstavlja orodje za legitimacijo politične stagnacije.

Tema migracij in migrantov pa se v diskusijo o narativu majhnosti države vključi neizogibno, saj se nahaja v osrčju narativa nacionalnih skupnosti – majhni, »homogeni« skupnosti in njeni identiteti (Pajnik in Fabijan, 2023: 742–768), nasproti kateri je postavljena figura od zunaj.¹⁴ V tem smislu migrant ni stranska tema, temveč osrednja: kot kaže že s samo svojo prisotnostjo postavlja pod vprašaj mit o »enoviti« majhni »skupnosti«, razkrivajoč stopnjo njene sa-

10 »Konsenzualni monopol« opisuje elite, ki se dogovarjajo prek strankarskih linij, da bi ohranile nadzor. (Van Gunten, 2016)

11 Politična mentaliteta zajema kognitivne in afektivne dimenzije, skozi katere posamezniki razumejo politiko, vključno s strankarskimi pristranskostmi, ideološkimi nagnjenji in dovezetnostjo za učinke uokvirjanja. (Milton in Taber, 2013)

12 Pomanjkanje zaščitnih ukrepov za neodvisnost sodstva vzbuja zaskrbljenost Evropske komisije. (Generalni direktorat za pravosodje in potrošnike, 2023)

13 Po poročilu Skupine držav proti korupciji (GRECO), ki jo je leta 1999 ustanovil Svet Evrope, ukrepanje KPK resno ovirajo nezadostna sredstva za nadzor premoženjskih prijav vladnih funkcionarjev, pravne vrzeli v lobiranju in neobjavljena ter nepregledana premoženjska poročila. (GRECO, 2018)

14 »In povem naj to, da Evropa na to našo obveznost gleda z vso pozornostjo in da bo to eden od indikatorjev naše verodostojnosti za izpolnitev kriterijev za polnopravno članstvo. Skratka gre ne samo za notranjepolitični problem, ampak tudi za pomembne zunanjepolitične implikacije.« Vir: Horvat, Franc, Združena lista socialnih demokratov (ZSLD), Zapisnik seje Državnega zbora Republike Slovenije, 3. mandat, 2. redna seja, (25. 1. 2001). V: Pančur, Andrej; et al. (2024): *Slovenian parliamentary corpus (1990–2022) siParl 4.0*. Dostopno na: <http://hdl.handle.net/11356/1936> (Pridobljeno 4. januarja 2026).

mozavesti. Od tod, kot strukturno nezaželen subjekt ogroža predstavo o krhki, majhni, homogenizirani populaciji – ki se posledično »mora zavarovati« (Ma-lešič, 2017: 947–968, 1109–1110), spričo razprav o solidarnosti¹⁵ ter zaradi omeje-ne zmogljivosti in strahu pred »izgubo identitete« pa Slovenija »ne more spreje-ti velikega števila migrantov«. Ključen del diskurza o majhnosti je tudi element upadanja učinkovitosti elementarnih ekonomskih in družbenih procesov, ki se vežejo na demografijo (Blažič, 2025): Slovenija demografsko stagnira, na to sta-nje pa je vezan ravno (abstrakten) migrant, ki je tako »neželeni subjekt«, kot državi potrebna (abstrahirana) »delovna sila«. Diskurz o majhnosti tako pred-stavlja katalizator in legitimacijsko orodje procesa, ki sistemske omejitve pred-stavlja kot naravno danost in jih kot aktivno orodje oblikovanja politične realno-sti tudi soustvarja.

Strukturno proizvajanje politične nemoči: migracijska politika v Sloveniji (1991–2021)

Če diskurz postavlja ideološke temelje nemoči, jih strukturni mehanizmi utr-jujejo v materialni stvarnosti. Takšni so lahko zakonodajni in birokratski apa-rati, ki delujejo ne le kot pasivni okviri, temveč aktivni oblikovalci razmerij, ki lahko institucionalizirajo nemoč v status quo. Na primeru migracij je relevan-tno izpostaviti, da se je slovenska migracijska politika od osamosvojitve leta 1991 razvijala skozi različne faze, ki so odražale tako notranje- kot zunanjepolitične dinamike (processe integracije in širitve EU, vojne v devetdesetih letih, »vojne proti terorizmu« iz 2001). Politologinja Barbara Beznec v tem kontekstu pose-bej izpostavi devetdeseta leta, ki jih zaznamujeta konec vojn na območju nek-danje Jugoslavije in odprtje balkanske migracijske poti, ki povezuje jugovzhod z zahodom: slovenska država se je takrat soočila s skokovitim povečevanjem števila prošenj za azil, slovenska postsocialistična javnost pa prvič s pojavom *iregularnih* migracij (Beznec, 2009: 13–28). Razvoj nove države je v poznejšem času zadeval vzpostavljanje temeljnih regulativnih okvirov, pozneje usklajenih z EU, krizno pogojene sekuritizacije ter nedavne poskuse liberalizacije obravnave migracij. V obdobju takoj po osamosvojitvi se je Slovenija vendarle osredotočala na utrjevanje *nacionalne* identitete, in v svojem jedru okrepila etnično slovensko pripadnost. To je, med drugim, po načelu »zunanje in notranje skupine«, lahko

15 Priporočilo za zavzemanje za radikalno spremembo političnih in etičnih paradigem glede migracij, ki bi temeljila na solidarnosti, intersekcionalnem boju in sistemski kritiki, poda tudi Zaviršek Darja (2017).

počela na račun najbližje zunanje skupine, s katero je bila vključena v najintenzivnejši odnos – lokalnega (in regionalnega) neslovenskega prebivalstva (post) jugoslovanske provenience (Milohnič, 2013). Ključna poteza, ki je opredmetila to politiko, je bil »izbris« iz leta 1992, v katerem je slovenska država odstranila okrog 25.000 prebivalcev iz uradnih registrov, s čimer so izgubili pravni status in dostop do pravic, utrpeli škodo na področju zdravja in življenjskih funkcij ter tudi smrt. (G. C., 2024) Ustavno sodišče je sicer potrdilo neustavnost izbrisa, Evropsko sodišče za človekove pravice je leta 2012 razsodilo v korist prizadetih posameznikov, pravici pa še vedno ni zadoščeno.¹⁶ V tem času je bila migracijska politika večinoma restriktivna, z omejenimi določbami za vključevanje migrantov iz držav zunaj EU. Migracije so bile zamejene na humanitarne obveznosti (Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa, 2002) ali reševanje potreb trga dela. Beznec tako ugotavlja, da se je slovenska migracijska politika začela sistematično oblikovati šele ob pripravah na vstop v EU: vstop Slovenije v EU leta 2004 in v schengensko območje leta 2007 je preprosto zahteval uskladitev migracijskih politik s standardi EU.¹⁷ S sprejetjem Zakona o zaposlovanju in delu tujcev (2000) je tako država uveljavila kvotni sistem, s katerim je nadzorovala pritok tuje delovne sile in ščitila domači trg (Beznec, 2009). To je nadaljevalo instrumentalističen in ekonomsko determiniran pristop do migrantov po vzorcu slovenske poosamosvojitvene politike: uvoz evropskih pravnih okvirov je migrante formaliziral kot delovno silo, nad katero je država ohranila nadzor z omejevanjem njenega obsega (Brown, 2015). Država pri tem ni le »uvozila delovne sile«, temveč sproti ustvarila stanje razredne ranljivosti, v katerem so bili ljudje reducirani na iz pozicije »živega orodja« v pozicijo izkoriščanega vira. Names-to da bi t. i. kontrola migracij regulirala pritok delovne sile, je z zakonskimi in administrativnimi mehanizmi aktivno ustvarjala pravne in socialne praznine, ki so omogočale prekarno zaposlitev in izkoriščanje, mnogokrat na gradbiščih po vsej državi, ravno v času, ko je gradnja v državi cvetela (RTV SLO MMC, 2007). Zato tudi aktivisti za pravice delavcev, organizirani v iniciativo Nevid-

16 Glej: European court of Human Rights / Cour Européenne des Droits de l'Homme, *Zadeva Kurić in drugi proti Sloveniji* (pritožba št. 26828/06), Strasbourg, 26. junij 2012. Dostopno na: https://www.mirovni-institut.si/izbrisani/wp-content/uploads/2012/09/ES%C4%8CP_sodba_izbrisani.pdf (Pridobljeno 4. januarja 2026).

17 »Tisto, kar bo Slovenija morala s schengensko mejo in režimom dosegati, je seveda takšen režim, kot ga sicer vzpostavlja Evropska unija na svojih mejah do tretjih, in predvsem zavarovanje proti ilegalnim migracijam, ki pa prihajajo z drugih destinacij, torej nikakor ne z obmejnih območij Hrvaške.« Vir: Drnovšek, Janez, *Liberalna demokracija Slovenije* (LDS), Zapisnik seje Državnega zbora Republike Slovenije, 3. mandat, 7. redna seja, (19. 6. 2001). V: Pančur, Andrej; et al., 2024, *Slovenian parliamentary corpus (1990-2022) siParl 4.0*. Dostopno na: <http://hdl.handle.net/11356/1936> (Pridobljeno 4. januarja 2026).

ni delavci sveta (IWW), izpostavljajo, da je »slovenska država zgrajena ne le na plečih temveč predvsem na praksah izkoriščanja bosanskih delavcev ter izbri-su iz devetdesetih letih kot skrajnem izrazu teh praks.« (intervju z aktivistko IWW, 2025) Trditev, da je bila zakonodaja usmerjena v kontrolo migracij, je tako smiselno dopolniti s kritičnim opažanjem, da je mlada država svoj prostorski in infrastrukturni razvoj zasnovala na *sistematičnem* izkoriščanju bosanske delov-ne sile (Kocuvan, 2002). Od tod je opravičljiva izpeljava, da prakse izkoriščanja niso le spremljevalni pojav tranzicije, temveč konstitutivni element države in njenih gospodarskih predstavnikov. Vsakokratna poznejša vlada pa je na svoj način uvajala tudi »ukrepe za nadzor meja in upravljanje migracijskih tokov«, pri čemer je vse pogostejše poudarjala varnostne pomisleke (Evropska komisija, 2024). In medtem ko so se kljub vsemu delovne migracije nadaljevale,¹⁸ so po-litike integracije ostale postranske, azilni postopki pa so se zaostriili.¹⁹ Status begunca (STA, 2007) in delovnih dovoljenj (Pravilnik o delovnih dovoljenjih, 2008) je država podeljevala le redko, obča restriktivna (Uredba, 2009) in pro-tekcionistična drža (Radak, 2009) pa sta se vzdrževali skozi leta – tako kot vse večja »zaskrbljenost« glede migrantov (Boomgaarden in Vliegenthart, 2009), zlasti tistih iz držav z muslimansko večino,²⁰ česar niso spremenili niti svetovna finančna kriza niti posledični gospodarski izzivi (Kramar Zupan, 2022). Socio-log Aleš Bučar Ručman je v tem smislu povzel, kako je kljub neznatnemu številu migrantov politika v tem času postavila temelje za restriktivnejše politike:

18 »V Republiki Sloveniji, ki naj bi veljala za zgledno državo, je po mnenju poslanske skupine Slovenske ljudske stranke treba čim prej sprejeti in urediti sistem zbiranja podatkov za ogrožene skupine v družbi in posvetiti več pozornosti za bolj zdržno stanje in počutje vse številčnejših priseljencev, ki so v bistvu ekonomski migranti in jih žal v praksi vse preveč obravnavamo kot potrošniško blago. Vsekakor pa bo treba za učinkovitejše delo zagovornice razmisliti o bolj neodvisni in samostojni zagovornici kot institutu.« Brenčič, Stanislav, Slovenska ljudska stranka, Zapisnik seje Državnega zbora Republike Slovenije, 4. mandat, 41. redna seja, (10. 7. 2008). V: Pančur, Andrej; et al., 2024, *Slovenian parliamentary corpus (1990-2022) siParl 4.0*. Dostopno na: <http://hdl.handle.net/11356/1936> (Pridobljeno 4. januarja 2026).

19 »... prošnje za azil pogosto rešujejo več kot dve leti namesto v zakonsko določenem roku šestih mesecev. Predolgo čakanje lahko negativno vpliva na proces integracije.« (Prijetelj, 2012)

20 Problem poglobljeno opredeli politologinja Vlasta Jalušič: »Islamofobija je eden od rasizmov, ki so prepoznani v novjšem času, nastal pa je na podlagi kolonialnih delitev in se razširil v zadnjih desetletjih prerivanja za svetovno prevlado. Tu se ponovi okcidentalna projekcija religioznih fanatikov v Orient, Zahod pa je viden kot sodoben, sekularističen in strukturno 'nedolžen', demokratičen in neideološki, zato se lahko oborožuje, zato se bori proti terorizmu, zato napada druge.« (Nepreslišano: Vlasta Jalušič, raziskovalka na Mirovnem inštitutu, 2023)

Zaostrovanje varnostnih razmer na lokalni ravni in ustvarjanje vtisa o nezmožnosti skupnega življenja domačinov in priseljencev izkoriščajo različni politični odločevalci, politične stranke in nacionalistične skupine civilne družbe. Domnevno zaradi prevelikih kulturnih razlik, ogrožanja »naše« blaginje in »naše« kakovosti življenja – pri čemer ne gre spregledati, da je Mencingerjev (2015) izračun pokazal, da bi letni stroški socialnih transferjev v EU za tri milijone brezposelnih beguncev znašali skupaj pičle 1,69 tisočinke bruto domačega produkta EU. Protipriseljenska retorika in politika nista več rezervirani le za skrajno desnico, temveč je to postal del diskurza političnega »mainstreama«. (Bučar Ručman, 2016, 23)

Tako so v Sloveniji po t. i. »migracijski krizi« 2015–2016 ravno liberalne vlade sprejele »ukrepe«, kot so ograja na meji, sprejetje nujne zakonodaje za omejitev dostopa do azila in namestitve varnostnih sil.²¹ marca 2016 je Slovenija napovedala, da bo vstop dovoljen le migrantom, ki zaprosijo za azil ali imajo jasne humanitarne potrebe, ter sprejela zakonodajo za pospešitev azilnih postopkov (OECD, 2024). Premik k sekuritizaciji je migracije vse bolj predstavljal kot »grožnjo nacionalni varnosti in javnemu redu« (Bučar Ručman in Šulc, 2019, 6). Povezoval jih je tudi s terorizmom²² in kriminaliteto ter pripeljal do ponovne uvedbe mejne kontrole (S. N., 2024), medtem ko so se nevladne organizacije, ki so stale v bran migrantom, vse bolj soočale s stigmatizacijo in pravno-regulativnimi ovirami (Wolf Theiss, 2023). Izvolitev sredinskega do levosredinskega Gibanja Svoboda leta 2022 je nakazovala na odmik od prejšnjih pristopov in retorični premik k bolj humanim migracijskim politikam ter odstranitev nekaterih delov mejne ograje (Gibanje Svoboda, 2024). A Slovenija

21 »... Da evropska azilna politika nikakor ni primerna za situacije, kot je trenutna, je Vlada ugotovila prepozno. Njena reakcija je bila na eni strani pretirana in na drugi osredotočena na povsem napačne stvari. Vlada je namreč predlagala nerazumljivo in sporno podelitev ohlapnih policijskih pooblastil vojski, razprava pa se je v celoti skoncentrirala na postavitev ograje.« Tašner Vatovec, Matej, Združena levica, Zapisnik seje Državnega zbora Republike Slovenije, 7. mandat, izredna seja 23 (5. 11. 2015). V: Pančur, Andrej; et al (2024): *Slovenian parliamentary corpus (1990-2022) siParl 4.0*. Dostopno na: <http://hdl.handle.net/11356/1936> (Pridobljeno 4. januarja 2026).

22 »Ni treba biti ne vem kakšen znanstvenik, da se ve. Islamska država je sama rekla leta 2015: Poslali bomo v Evropo 500 tisoč migrantov, med katere bomo infiltrirali svoje borke in borce. In to, gospe in gospodje, se je zgodilo. Od 6 do 9 tisoč Evropejcev se je šlo borit na stran Daesh. Ti ljudje se zdaj s tem migrantskim valom vračajo. Ne trdim, da so vsi migranti teroristi, daleč od tega. Ampak če je eden med njimi, je preveč, ker ste vi tisti, ki ste podpirali njihov prihod in s tem podpirali tudi prihod teh infiltriranih teroristov.« Mahnič, Žan, Slovenska demokratska stranka, Zapisnik seje Državnega zbora Republike Slovenije, 7. mandat, 26. redna seja (26. 1. 2017). V: Pančur, Andrej; et al., (2024) *Slovenian parliamentary corpus (1990-2022) siParl 4.0*. Dostopno na: <http://hdl.handle.net/11356/1936> (Pridobljeno 4. januarja 2026).

je tipičen primer institucionalne inercije – kljub menjavam vlad se je jedro migracijske politike redko spreminjalo. Celo ob simboličnih gestah so mehanizmi izključevanja²³ ostajali nespremenjeni,²⁴ varnostni pomisleki in gospodarski pragmatizem so še naprej vplivali na oblikovanje politik, izkoriščanje pa se je kot konstanta (La. Da., 2019) nadaljevalo tudi v letu 2025 in stopnjevalo vse do suženjstva (R. I., 2025). Ob pojmovanju migrantov in migracij kot grožnje pa je še naprej smiselno pojmovanje po citatu Maxa Frischa »poklicali smo delovno silo, prišli pa so ljudje« (Frisch, 1965). Znanstveno-raziskovalno središče Koper je zato to sintagmo smiselno postavilo v izhodišče raziskovalnega projekta o analizi socialne strukture in integracijskih strategij tujih delavcev v Sloveniji (Arhiv družboslovnih podatkov, 2012). Podobno preteklim (Stare, 1993) in drugim sočasnim projektom (Zavratnik, 2011) sklepni del te študije ugotavlja, da »delavci migranti večinoma ostajajo socialno izključeni, marginalizirani, eksploatirani, diskriminirani in ob vsem tem nevidni« (Bufon, 2011). Enako so poudarjali medijski članki (Sedmak, 2022), le da je leto 2025 signaliziralo pomenljivo dopolnitev, ki bi jo lahko povzeli takole: »poklicali smo delovno silo, prišli so ljudje – z njimi ravnamo kot s sužnji« (Šelek, 2018).

Zgodovinski razvoj slovenske migracijske politike tako ne razkriva le evolucije administrativnih praks, temveč predvsem vzpostavitev trajnega strukturnega režima aktivnega proizvodjanja nemoči. Z zakonodajnimi mehanizmi, ki so migrante reducirali na izkoriščljivo delovno silo, z administrativnimi ovirami, ki so onemogočale njihovo integracijo, pa je država sistematizirala pravne in socialne praznine. V te praznine so se naselile prakse prekarnosti in izkoriščanja, ki so postale strukturni temelj slovenskega gospodarskega razvoja. Kljub menjavam vlad in simboličnim premikom v retoriki so se ti mehanizmi izkazali za izjemno odporne, kar kaže na to, da ni šlo le za posamezne politične odločitve, temveč za vgrajeno logiko delovanja države same ter materializacijo aktivnega oblikovanja hierarhij in institucionalizacijo nemoči kot trajno strukturno danost. Tako strukturni mehanizmi dopolnjujejo diskurzivne, dajejo jim trdnost in vzdržnost, za svoje delovanje pa so nadalje odvisni od nenehnega političnega upravljanja z demokratičnim agansom »od spodaj«.

23 Za razliko od npr. magrebških migrantov so ukrajinski begunci uživali širšo podporo.

24 Sicer pa, kot poudari Manuela Bojadžijev, »migranti niso zgolj razpoložljiva količina, ki se jo poljubno vključi ali izključi v skladu z ekonomskimi politikami; diskurz avtonomije migracij«. (Bojadžijev, 2009)

Politično proizvajanje nemoči: problem formalnih orodij in pojav avtonomnega odziva

V slovenskem kontekstu, kjer diskurz o »majhnosti« že vnaprej usmerja politično domišljijo, se tako tudi formalna demokratična orodja neredko izkažejo za neučinkovita. Vprašanje formalnega vpliva *marginalnih* segmentov družbe na oblikovanje politik, kot je npr. migracijska politika, odpira širšo razpravo o ustroju sodobno pojmovane državne demokracije in njenih omejitvah. Tretji mehanizem se zato osredotoča na paradokse demokratične participacije. Formalno obstajajo številna demokratična orodja: peticije, referendumi, protesti, javne razprave, pravna sredstva (pritožbe na ustavno sodišče ali Evropsko sodišče za človekove pravice) in institucionalne pobude (npr. varuh človekovih pravic), ki so posebej učinkovita na področju sprememb in dopolnitev obstoječe zakonodaje, manj pa na področju korenitih sprememb. Pravna sredstva, čeprav uspešna – kot v primeru sodbe ESČP v zadevi izbrisanih (*Kurić in drugi proti Sloveniji*) ali sodbe v zadevi *nezakonitega vračanja migrantov* iz leta 2020²⁵ – zahtevajo dolgotrajne postopke in redko odpravijo strukturne vzroke problema.

Protesti, čeprav imajo simbolno in mobilizacijsko moč, le redko dosežejo konkretne politične rezultate glede vprašanj, ki jih družba doživlja kot »manjšinska«, »identitetna« ali »varnostna«. V Sloveniji sicer obstaja Komisija za peticije pri Državnem zboru, a ta danes, za razliko od preteklih časov, sproža javne razprave in opozarja na določene nepravčnosti brez večjega strukturnega vpliva.²⁶ Inflacija peticij preprečuje hitro prodiranje različnih vprašanj v ospredje političnega dogajanja. Posledično peticije ne delujejo kot orodja političnega pritiska temveč kot tehnične ali simbolične prakse, ki so učinkovito povsem neučinkovite in inertne. To transformacijo politike v »politično tehnologijo« (techné), kjer prevladujejo *tehnike upravljanja* nad radikalno prekinitvijo družbenega reda, je na kratko povzel politolog Tonči Kuzmanić: »Namesto da bi imeli potencial za reševanje rasističnih, ksenofobičnih in podobnih problemov na ravni politične enakosti, poskušamo vse te probleme reševati na ravni, na

25 Sodišče je ugotovilo, da je R. Slovenija kršila tožnikovi pravici do prepovedi vračanja iz drugega odstavka in kolektivnega izгона iz prvega odstavka 19. člena ter pravico do dostopa do azilnega postopka iz 18. člena Listine EU o temeljnih pravicah. (Upravno sodišče RS, 2019)

26 »Peticijo proti usmerjenemu izobraževanju so pripravili, ker so bili prepričani, da reforma, ki izobraževanje reducira na šolanje za poklic, tudi spodkopava narodovo kulturo. Zgodovinski cinizem pa pravi, da je peticija uspela, saj se je ideja prijela, če spregledamo kratko obdobje usmerjenega izobraževanja. A ne dolgo zatem se je pojavila bolonjska reforma, ki je skozi druga vrata in v kontekstu evropske prihodnosti – peticijo povzela.« (Merljak, 2015)

primer, družbe in prava, kar ni isto kot politika« (Kuzmanić, citirano v Pajnik, 2002). Ključna težava sodobnega aktivizma se med drugim kaže tudi v procesih, ko se udeleženci protestnih gibanj in peticijskih akcij podredijo temporalnim in diskurzivnim strukturam – času in jeziku institucij. Problem jezika zadeva omejevanje interakcij na formalizirane institucionalne prostore ali nagovarjanje sistema v njemu domači logiki. *Institucionalni jezik*, npr. pravna in upravna terminologija, dodatno deluje kot filter, ki izniči izvirne aktivistične diskurze in *politične zahteve* pretvori v *tehnične zadeve*. Aktivisti se ujamejo tudi v *institucionalni čas*, ki operira tudi po *lastni temporalni logiki*, ki pa je velikokrat v nasprotju z urgentnim ritmom družbenopolitičnih sprememb. Ujamejo se v okvir uradnih ur, administrativnih rokov (ZUP), nedosegljivost odločevalcev, zavlačevanje postopkov preko več instanc ipd. Temporalni konflikt tako nastaja med nujnostjo politične mobilizacije in počasnim tempom institucij, kar ustvarja občutek politične paralize. Skozi to dvojno operacijo – raztezanje časa in prevajanje jezika – institucije aktivizma ne zavračajo, temveč ga kooptirajo. Poleg temporalne in jezikovne kooptacije se kaže še tretji mehanizem: vključevanje. Slovenski sistem se je v zadnjih desetletjih naučil nevladne organizacije in aktiviste ne le absorbirati, temveč jih tudi strukturno vključiti kot prostovoljne socialne servise. Tudi pričevanja aktivistov (v pogovoru z avtorico, 2025) potrjujejo, da so državna in evropska sredstva sčasoma ustvarila razmerja operativne in finančne odvisnosti, kjer številne organizacije preživijo s pomočjo javnih razpisov sistema, katerega kritika so same. Tovrstno stanje razdvoji »aktivizem« na sprejemljive profesionalizirane (nevladne) sektorje, ki delujejo znotraj sistema, in avtonomne (marginalizirane) iniciative, s čimer nevtralizira potencial obeh variant. Nevtralizacija poteka strukturno: ne z represijo, temveč z integracijo v mehanizme, ki ohranjajo *status quo* (Parsi, 2021) – ali s popolnim izobčenjem. Paradoks slovenske »majhnosti« se tako kaže v tem, da lahko isti diskurz, ki – če tako želi – opravičuje odsotnost celovite državne politike, v okviru aktivnega vzdrževanja nemoči omogoča kooptacijo in nevtralizacijo demokratičnega pritiska »od spodaj«: formalna orodja participacije o(b)stajajo, vendar so realne možnosti za vpliv omejene z »velikostjo« *mita* – majhnosti, varnosti, birokracije (Scheppele, 2018) in geopolitičnih imperativov.²⁷ Namesto da bi delovala kot odprt sistem, tako zastavljena »demokracija« pogosto povzroča izgubo *prostorov političnega*²⁸

27 Frazem pomeni dejanja ali politike, ki jih država izvaja ne zaradi lastne izbire, temveč ker jih ji naloži njen položaj v globalni geopolitični ureditvi. To so pogosto pritiski, pred katerimi se država počuti nemočna. (Mair, 2013)

28 Prostor *političnega* označuje temeljni »trenutek«, ko se družbeni red izpodbija ali rekonstituira z radikalnimi dejanji kolektivnega političnega delovanja. Ta prostor se pojavi, ko npr. marginalizirane skupine porušijo obstoječi red (Rancière) ali ko suverene odločitve suspendirajo normativne okvire (Schmitt).

in tudi izgubo političnega prostora²⁹ (npr. razrednega boja). V tem smislu so uspešne peticije in projekti pogosto tisti, ki problematiko migracij administrirajo skozi tečaje, pravne pomoči ali človekoljubnih akcij, vpletenost v te, pogosto nujne procese pa dolgoročno izčrpa politični potencial gibanj, aktivistov in bojev. Ključno vprašanje tako ni le to, kako izboljšati posamezna demokratična orodja, temveč to, kako in kdo lahko radikalno³⁰ preoblikuje pogoje političnega delovanja. Zato je politični agens »od spodaj« namesto formalnih orodij, ki jih sistem zlahka absorbira, sicer tudi temeljil na neposredni akciji in samoorganizaciji (Holgate, 2005) tistih, ki so najbolj neposredno prizadeti – izbrisanih, delavcev in/ali migrantov samih (Hussan, 2021):

Kontinuirana produkcija različnih političnih in pravnih statusov omogoča hipereksplotacijo in usmerjanje migrantov v prekarne oblike dela, kje se zaposlujejo v tako imenovanih deficitarnih poklicih. Republika Slovenija poceni delovno silo črpa iz držav nekdanje Jugoslavije, predvsem Bosne in Hercegovine. Delavci so podplačani in tudi neplačani, možnosti poškodbe na delu so velike. Ker migranti z Zahodnega Balkana ne privolijo v vsakdanje izkoriščanje in sistemsko diskriminacijo, so sprejeli odločitev in se začeli politično združevati ter delovati. Samoorganizirali so se v avtonomno delavsko gibanje, imenovano Nevidni delavci sveta (Invisible Workers of the World, v nadaljevanju besedila IWW). (Vinčič, 2013)

Ta citat razkriva dialektično razmerje med represijo in odpornostjo: strukturni mehanizmi ustvarjanja nemoči so v neposrednem soodnosu z nastankom avtonomnega političnega subjekta. IWW ni le odgovor na izkoriščanje, temveč tudi živa kritika omejitev formalnih demokratičnih orodij. Njegov pojav, čeprav še vedno obrobjen, nakazuje, da je odziv na aktivno proizvajano nemoč mogoč izven uveljavljenih kanalov, neposredno v političnem prostoru, ki ga ti mehanizmi skušajo zapreti. Moč tovrstnih političnih akterjev ni le v neposredni akciji in kritiki, temveč v tem, da delujejo na način, da zavračajo logiko projektnega financiranja in profesionalizacije ter s tem ohranjajo politično avtonomijo, ki jim omogoča, da probleme, metode, rešitve definirajo na svojih pogojih. V tem primeru ne le kot »vprašanje integracije« in »pravic«, torej prava, družbe in države, temveč kot vprašanje izkoriščanja in razrednega boja, torej politike.

29 Politični prostor se nanaša na institucionalizirano areno, kjer vnaprej uveljavljeni akterji (stranke, nevladne organizacije, vlade) delujejo znotraj normaliziranih postopkov upravljanja, pogajanj in oblikovanja politik. Predstavlja vidni teren konvencionalne politike, ki ga omejujejo obstoječi zakoni, upravni okviri in sprejete norme sodelovanja.

30 Več o tem: Erkiner, Engin. *Are migrants revolutionary subjects?*, Göç.com - You are not alone, 6. 5. 2023. Dostopno na: <https://www.xn--g-6fa8b.com/en/article/gocmenler-devrimci-ozne-midir> (Pridobljeno 4. januarja 2026).

Čez meje nemoči

Če analizo aktivnega proizvodjanja nemoči razumemo le kot opis mehanizmov zatiranja, smo zgrešili njen najbolj radikalen potencial. Slovenski primer migracijske politike nam namreč ne razkriva le lokalne patologije, temveč deluje kot paradigmatičen vpogled v krizo liberalne demokracije nasploh. V njem se seka več globalnih prelomnic: razhajanje kapitalizma in demokracije, transformacija suverenosti v dobi globalizacije ter vprašanje, kako ohraniti demokratični agens v sistemih, specializiranih za njegovo nevtralizacijo.

Migracije v tej analizi niso le »en izmed problemov«, temveč delujejo kot epistemološko ogledalo, ki jasno razkriva protislovja sodobnega političnega trenutka. V njem se združujejo vsi elementi: sekuritizacija kot nadomestilo za izgubljeno socialno držo, birokracija kot substitucija za politično odločanje in migrant, ki hkrati deluje kot grožnja, vir, statistika, človek in *zoon politikon*. Ključni vpogled te analize ni v tem, da so mehanizmi ustvarjanja nemoči učinkoviti, temveč v tem, da so paradoksalno ranljivi: vsakokratni poskus zaprtja političnega prostora ustvarja nove oblike politične subjektivitete, ki delujejo izven njegovih koordinat in prehajajo meje, ki jih ta zastavi. V tem smislu je migrantsko vprašanje test če demokratične institucije preživijo svoj lastni paradoks (da formalno ohranjajo pravice in participacijo, medtem ko jih v praksi sistematično onemogočajo). Odgovor, ki ga nakazuje slovenska izkušnja, je v tem smislu dvoumen. Na eni strani mehanizmi nemoči kažejo izjemno vzdržnost in prilagodljivost, na drugi strani pa prav njihova vseprisotnost razkriva praznino v jedru liberalne demokracije – njeno nezmožnost, da bi se soočila s temeljnimi vprašanji redistribucije in suverenosti. Koncept »aktivnega proizvodjanja nemoči« v takšni luči presega okvir migracijske politike in predstavlja analitičen pripomoček za razumevanje širše krize politične reprezentacije v postliberalni dobi. Če je moč res produktivna, potem je nemoč, ki jo proizvaja, vedno tudi negativni odtis potencialov, ki jih sistem ne more asimilirati. Preučevanje teh nemoči postaja politična nuja – ne zato, da bi jih sprejeli, temveč zato, da bi jih prepoznali kot kartografijo neizražene politične energije, ki čaka na svoj zgodovinski trenutek.

Literatura

- Baskar, Bojan (2015): *Nacionalna identiteta kot imperialna zapuščina*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Bieber, Florian (2018): *The Rise of Authoritarianism in the Western Balkans*. Palgrave MacMillan.
- Beauchamp, Zack (2019): *The anti-liberal moment*, Vox. Dostopno na: <https://www.vox.com/policy-and-politics/2019/9/9/20750160/liberalism-trump-putin-socialism-reactionary> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Beznec, Barbara (2009) Migracije in lateralni prostori državljanstva. *Časopis za kritiko znanosti* 37 (238): 13–28.
- Bojadžijev, Manuela (2009): Boji migracij in gibanje za globalno pravičnost. *Časopis za kritiko znanosti* 37 (238): 133–137.
- Boomgaarden, Hajo G. in Vliegenthart Rens (2009): How news content influences anti-immigration attitudes: Germany, 1993–2005. *European Journal of Political Research*, 48: 516–542. Dostopno na: <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2009.01831.x> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Brown, Wendy (2015): *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution*. Zone Books.
- Brown, Wendy (2019): *In the Ruins of Neoliberalism: The Rise of Antidemocratic Politics in the West*. New York: Columbia University Press.
- Bučar Ručman, Aleš (2016): Strukturno nasilje kot mehanizem zapiranja migrantov v globalne in lokalne totalne institucije. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 67 (1): 16–25.
- Castells, Manuel (2018): *Rupture: The Crisis of Liberal Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Cilizoglu, Menevis in Early, Bryan R. (2021). »Researching Modern Economic Sanctions«. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. Dostopno na: <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-599> (Pridobljeno 17. november 2025).

- Dodevska, Iva (2023): Boundary Integrationism and Its Subject: Shifts and Continuities in the EU Framework on Migrant Integration. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 50 (4): 748–71. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2247170> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Erkiner, Engin (2023): *Are migrants revolutionary subjects?*. Göç.com. Dostopno na: <https://www.xn--g-6fa8b.com/en/article/gocmenler-devrimci-ozne-midir> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Foucault, Michel (1995): *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Vintage Books.
- Gramsci, Antonio (1971): *Selections from the Prison Notebooks*. New York: International Publishers.
- Guardiancich, Igor (2012): The Uncertain Future of Slovenian Exceptionalism. *East European Politics & Societies*. 26 (2): 378–397.
- Hopgood, Stephen (2013): *The Endtimes of Human Rights*. Ithaca: Cornell University Press. Dostopno na: <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt32b4hw> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Hussan, Syed (2021): *What Is a Migrant? And Is She a Revolutionary?*. Briarpatch. Dostopno na: <https://briarpatchmagazine.com/articles/view/what-is-a-migrant-and-is-she-a-revolutionary> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Holgate, Jane (2005): Organizing migrant workers: A case study of working conditions and unionization in a London sandwich factory. *Work Employment and Society* 19 (3): 463–480.
- Jović, Dejan (2009): *Yugoslavia: A State That Withered Away*. West Lafayette: Purdue University Press. Dostopno na: <https://doi.org/10.2307/j.ctt6wq3tg> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Käkönen, Jyrki (2014): BRICS as a new power in international relations?«. *Geopolitics, History, and International Relations* 6 (2): 85–104. Dostopno na: <https://www.jstor.org/stable/26805954> (Pridobljeno 17. november 2025).

- Kanduč, Zoran (2015): Globalizacija neoliberalnega kapitalizma v kriminološki perspektivi«. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(1): 5–18.
- Kanduč, Zoran (2004): Postmoderna družba, družbena pogodba in določila nasilja«. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 55 (3): 242–257.
- Khader, Jamil (2017): Class Struggle for the 21st Century: Racial Inequality, International Solidarity, and the New Apartheid Politics. *Journal of World-Systems Research* 23 (2): 474–498.
- Kramar Zupan, Milena (2022): Vpliv globalne krize na pomanjkanje delovnih mest. *Revija za ekonomske in poslovne vede* 1 (2): 67–79. Dostopno na: <https://www.eb-nm.si/index.php/EB/article/view/93> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Kuzmanić, Tonči (2002): Post-Socialism, Racism and the Reinvention of Politics. V: *Xenophobia and Post-Socialism*, M. Pajnik (ur.), 17–35. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Lodge, Milton in Taber, Charles S. (2013): *The Rationalizing Voter. of Cambridge Studies in Public Opinion and Political Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mair, Peter (2013): *Ruling the Void. The Hollowing of Western Democracy*. London: Verso.
- Malešič, Marjan (2017): The securitisation of migrations in Europe. *Teorija in praksa* 54 (6): 947–968. Dostopno na: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-7ECQC06Q> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Mearsheimer, John J. (2018): *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. New Haven: Yale University Press.
- Meden, Katja, Erjavec, Tomaž in Pančur, Andrej (2025): Slovenian Parliamentary Corpus siParl. *Language Resources and Evaluation* 59 (2025): 891–911. Dostopno na: <https://doi.org/10.1007/s10579-024-09746-8> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Mihályi, Péter in Szelenyi, Ivan (2020): The Two Forms of Modern Capitalism: Liberal and Illiberal States: A Criticism of the Varieties of Capitalism Paradigm«. *Comparative Sociology* 19 (2): 155–175. Dostopno na: <https://doi.org/10.1163/15691330-BJA10006> (Pridobljeno 17. november 2025).

- Ost, David (2005): *Defeat of Solidarity: Anger and Politics in Postcommunist Europe*. Cornell University Press.
- Pajnik, Mojca in Fabijan, Emanuela (2023): The Transversal Political Logic of Populism: Framing the 'Refugee Crisis' in Slovenian Parliamentary Debates«. *Europe-Asia Studies*, 75 (5): 742–768. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/09668136.2022.2151979> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Pančur, Andrej; et al., (2024): *Slovenian parliamentary corpus (1990-2022) siParl 4.0*, Slovenian language resource repository CLARIN.SI, ISSN 2820-4042. Dostopno na: <http://hdl.handle.net/11356/1936> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Parsi, Vittorio Emanuele (2021): *The Wrecking of the Liberal World Order*, Milan, Italy: Palgrave Macmillan.
- Premrl, Peter (2025): *Preiskovanje finančne kriminalitete - študija primera Slovenije*. doktorska disertacija. Dostopno na: <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=88588> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Radak, Radivoj (2009): Ekonomske imigracije v Republiko Slovenijo. *Central European Public Administration Review* 7 (4). Dostopno na: <https://doi.org/10.17573/cepar.v7i4.141> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Ramet, Sabrina P. (2006): *The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918-2005*. Indiana: Indiana University Press.
- Rancière, Jacques. (2012): *Proletarian Nights. The Workers Dream in Nineteenth-Century France*. London in New York: Verso.
- Regilme, Salvador S. F. (2019): Constitutional Order in Oligarchic Democracies: Neoliberal Rights versus Socio-Economic Rights. *Law, Culture and the Humanities* 19 (1): 126–143. Dostopno na: <https://doi.org/10.1177/1743872119854142> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Rizman, Rudi (2015): Kriza demokracije: posledica globalne hegemonije neoliberalizma«. *Javnost - The Public* (22): 112-122.
- Rupel, Dimitrij (1994): Zgodba o zmagi, zgodba o uspehu in zgodba o državnosti. *Republika* 3 (173).

Scheppele, Kim L. (2018): Autocratic Legalism«. *University of Chicago Law Review* . 85(2): 545-583.

Stare, Bogdan (1993): Rasno nasilje in sovražstvo do tujcev v Evropi. *Revija Policija* (2).

Škrbec, Jure (2013): *Vpliv korupcije na pravno državo v Republiki Sloveniji*. Doktorska disertacija. Dostopno na: <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?id=40239> (Pridobljeno 17. november 2025).

Tomšič, Matevž (2008): Historical Development of Slovenian Political Elite. *Innovative Issues and Approaches in Social Sciences* 1 (2): 58–71. Dostopno na: <http://www.iiass.com/phocadownload/IIASS-Volume1-Number2-2008.pdf#page=48> (Pridobljeno 17. november 2025).

Tormey, Simon (2014): The Contemporary Crisis of Representative Democracy. *Democratic Theory* 1 (2): 104–112. Dostopno na: <https://doi.org/10.3167/dt.2014.010211> (Pridobljeno 17. November 2025).

Tsoukala, Anastassia (2017): Looking at Migrants as Enemies. V: *Controlling Frontiers Free Movement Into and Within Europe*. D. Bigo in E. Guild (ur.), 161–192. London: Routledge.

Van Gunten, Todd. S. (2016): Cohesion, consensus, and conflict: Technocratic elites and financial crisis in Mexico and Argentina. *International Journal of Comparative Sociology*, 56 (5): 366–390. Dostopno na: <https://doi.org/10.1177/0020715215626238> (Pridobljeno 17. november 2025).

Vinčić, Irina (2013). Nevidni delavci sveta kot avtonomni prostor organiziranja migrantskih delavcev«. *Časopis za kritiko znanosti* 41 (251):102-109.

Woodward, Susan L. (1995): *Socialist Unemployment: The Political Economy of Yugoslavia, 1945-1990*. Princeton, NJ: Princeton University Press. Dostopno na: <https://doi.org/10.2307/j.ctv15r57gf> (Pridobljeno 17. november 2025).

Závecz, Gergő (2017): Post-communist societies of Central and Eastern Europe. V: *Handbook on Political Trust*, S. Zmerli in T. W.G. van der Meer (ur.), 434–50. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. Dostopno na: <https://doi.org/10.4337/9781782545118.00038> (Pridobljeno 17. november 2025).

Zaviršek, Darja (2017): The humanitarian crisis of migration versus the crisis of humanitarianism: current dimensions and challenges for social work practice. *Social Work Education* 36 (6): 601–15. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/02615479.2017.1303043> (Pridobljeno 17. november 2025).

Zavratnik, Simona (2011): Sodobne migracije v mnenjih slovenske javnosti«. *Dve Domovini* 33:55–71. Dostopno na: <https://ojs.zrc-sazu.si/twohomelands/article/view/11003> (Pridobljeno 17. november 2025).

Časopisni viri

A. H. (2024): *Nam vlada namenoma laže o kriminalu med tujci?*. Nova24TV. Dostopno na: <https://nova24tv.si/nam-vlada-namenoma-laze-o-kriminalu-med-tujci/> (Pridobljeno 17. November 2025).

B. P. (2024): *Zaposleni trdijo: Zmerjajo nas in z nami ravnaajo kot s sužnji*. Žurnal24. Dostopno na: <https://www.zurnal24.si/slovenija/zaposleni-trdijo-zmerjajo-nas-in-z-nami-ravnaajo-kot-s-suznji-420047> (Pridobljeno 17. november 2025).

Blažič, Miha (2025): *Samo milijon nas še živi*. Disenz. Dostopno na: <https://www.disenz.net/samo-milijon-nas-se-zivi/> (Pridobljeno 17. november, 2025).

Cirman, Primož in Modic, Tomaž (2025a): *Kako sklad iz davčne oaze finančno izčrpa* Kompas, našo največjo turistično agencijo. Necenzurirano. Dostopno na: <https://necenzurirano.si/clanek/preiskave/kompas-turisticna-agencija-luksemburg-springwater-davcna-oaza-sklad-1811687> (Pridobljeno 17. november 2025).

Cirman, Primož in Modic, Tomaž (2025b): *Kako so milijonarji v elitnem Šumiju kupovali stanovanja z davčnimi odpustki*. Necenzurirano. Dostopno na: <https://necenzurirano.si/clanek/preiskave/stanovanja-sumi-elitna-ddv-milijonarji-kd-group-furs-1807874> (Pridobljeno 17. november 2025).

Cirman, Primož in Modic, Tomaž (2025c): *Tudi KPK ima hišnega dobavitelja: podjetju, ki skrbi za Erar, že pol milijona evrov*. Necenzurirano. Dostopno na: <https://necenzurirano.si/clanek/preiskave/kpk-erar-robert-sumi-a-soft-javni-razpis-informacijski-pooblascenec-1811964> (Pridobljeno 17. november 2025).

- Cirman, Primož in Modic, Tomaž (2025d): *Nova razkritja: z računov Slovenskih železnic so želeli pobrati pet milijonov evrov*. Necenzurirano. Dostopno na: <https://necenzurirano.si/clanek/preiskave/slovenske-zeleznice-kriminalisti-ovadba-fiktivne-pogodbe-milijoni-1816953> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Frisch, Max (1965): »Wir riefen Arbeitskräfte, und es kamen Menschen«. *Die Zeit*.
- G. C. (2024): *Nevladniki: Prezgodnje smrti in brezdomstvo izbranih zaradi odlašanja pri ureditvi statusa*. RTV SLO MMC. Dostopno na: <https://www.rtvlo.si/slovenija/nevladniki-prezgodnje-smrti-in-brezdomstvo-izbranih-zaradi-odlasanja-pri-ureditvi-statusa/708360> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Gole, N (2015): *Bančni akterji so zelo inovativni*. Delo. Dostopno na: <https://old.delo.si/gospodarstvo/finance/bancni-akterji-so-zelo-inovativni.html> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Gustinčič, Jurij (2011): *Opravičilo in izgovor*. Mladina. Dostopno na: <https://www.mladina.si/53281/opracilo-in-izgovor> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Hočevar, Miha (2024): *Pogačar in Roglič sta dokaz, da Slovenija ni majhna*. Slovenske novice. Dostopno na: <https://www.slovenskenovice.si/sport/odmevi/pogacar-in-rogljic-sta-dokaz-da-slovenija-ni-majhna> (Pridobljeno 17. november 2025).
- K. Ki. (2010): *Realen problem je politična korupcija*. Žurnal 24.si. Dostopno na: <https://www.zurnal24.si/slovenija/realen-problem-je-politicka-korupcija-98607> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Kristan, Tina (2011): *Delova tema: Slovenija čez tri leta nova Grčija?*. Delo. Dostopno na: <https://old.delo.si/gospodarstvo/makromonitor/delova-tema-slovenija-cez-tri-leta-nova-grcija.html> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Kocuvan, Primož (2002): *SCT največji, a ne najuspešnejši*. Finance. Dostopno na: <https://www.finance.si/nepremicnine/sct-najvecji-a-ne-najuspesnejsi/a/23721> (Pridobljeno 17. november 2025).
- La. Da. (2019): *Izkoriščanje delavcev je pravilo, ne izjema*. RTV SLO MMC. Dostopno na: <https://www.rtvlo.si/gospodarstvo/izkoriscanje-delavcev-je-pravilo-ne-izjema/495934> (Pridobljeno 17. november 2025).

- Merljak, Sonja (2015): *Peticije so utvara, ki koristi elitam in ohranja status quo*. Delo. Dostopno na: <https://old.delo.si/novice/politika/peticije-so-utvara-ki-koristi-elitam-in-ohranja-status-quo.html> (Pridobljeno 17. November 2025).
- Mezeg, Domen (2024): *Poslanec Kosi: Zamenjava prebivalstva in islamizacija Evropi ne obetata nič dobrega!* Nova24TV. Dostopno na: <https://nova24tv.si/poslanec-kosi-zamenjava-prebivalstva-in-islamizacija-evropi-ne-obetata-nic-dobrega/> (Pridobljeno 17. November 2025).
- Nepreslišano: Vlasta Jalušič, raziskovalka na Mirovnem inštitutu (2023). *Dnevnik*. Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/novice/slovenija/nepreslisano-vlasta-jalusic-raziskovalka-na-mirovnem-institutu-2102302/> (Pridobljeno 17. november).
- Petrovič Presetnik, Teo (2023): *Priseljenci nas bodo zamenjali le, če bomo na lastno kulturo pozabili*. *Domovina.je*. Dostopno na: <https://www.domovina.je/priseljenci-nas-bodo-zamenjali-le-ce-bomo-na-lastno-kulturo-pozabili> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Prijatelj, Maja (2012): *Poročilo Biti begunec: nevidni, brez dela in doma*. Delo – Panorama. Dostopno na: <https://old.delo.si/novice/svet/porocilo-biti-begunec-nevidni-brez-dela-in-doma.html> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Rak, Peter, Bulatović, Katarina in Zupanič, Milena (2018): *Novi obrazi slovenskega populizma*, Delo. Dostopno na: <https://old.delo.si/novice/politika/novi-obrazi-slovenskega-populizma.html> (Pridobljeno 17. november 2025).
- R. I. (2025): *Inšpektorat s kazensko ovadbo nad kmetijo Bobnar, ostra obsodba Pirc Musarjeve*. Delo. Dostopno na: <https://www.delo.si/novice/slovenija/inspektorat-s-kazensko-ovadbo-nad-kmetijo-bobnar> (Pridobljeno 17. November 2025).
- Sedmak, Mateja (2022): *Poklicali smo delovno silo, prišli pa so ljudje*. *Primorske novice*. Dostopno na: <https://primorske.svet24.si/2022/04/14/poklicali-smo-delovno-silo-prisli-so-ljudje> (Pridobljeno 17. november 2025).
- S. N (2024): *Kako propada schengen: Evropo znova delijo mejne kontrole*. STA. Dostopno na: <https://n1info.si/novice/svet/kako-propada-schengen-evropo-znova-delijo-mejne-kontrole/> (Pridobljeno 17. november 2025).

- S. R. (2025): *Robert Golob: majhna Slovenija mora tja, kamor si veliki ne upajo ali ne želijo*. Svet24.si. Dostopno na: <https://svet24.si/novice/slovenija/robert-golob-posvet-zunanja-politika-1843823> (Pridobljeno 17. november 2025).
- STA, (2007): *Begunci potrebujejo pomoč*. Dostopno na: <https://www.24ur.com/novice/slovenija/begunci-potrebujejo-pomoc.html> (Pridobljeno 17. november).
- Šelek, Marija (2018): *Mi nismo delavci, ampak sužnji!*. Svet24. Dostopno na: <https://svet24.si/magazin/jana/clanek/mi-nismo-delavci-ampak-suznji-632199> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Teršek, Andraž (2017): *Tujci, migranti in drža lokalnega prebivalstva: Ljudje, odločate o demokraciji in svoji morali*. Dnevnik. Dostopno na: <https://www.dnevnik.si/novice/slovenija/tujci-migranti-in-drza-lokalnega-prebivalstva-ljudje-odločate-o-demokraciji-in-svoji-morali-2344029/> (Pridobljeno 17. november 2025).
- RTV SLO MMC (2007): *V Sloveniji pravi gradbeni bum*. Dostopno na: <https://www.rtvsl.si/evropska-unija/v-sloveniji-pravi-gradbeni-bum/73974> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Roos, Jerome (2024): *Why The West Should Stop Talking About The Rules Based Order*. The New Statesman. Dostopno na: <https://www.newstatesman.com/international-politics/geopolitics/2024/06/why-the-west-should-stop-talking-about-the-rules-based-order> (Pridobljeno 17. november 2025).

Ocene, sodbe, poročila in drugo

- Anonimna aktivistka. April, 2025. Intervju z avtorico. [Ljubljana]. Arhiv avtorice.
- Arhiv družboslovnih podatkov (2012): *EKOMIG10 - Raziskava o ekonomskih migracijah in delavcih migrantih*. Dostopno na: <https://www.adp.fdv.uni-lj.si/raziskave/ekomig1> (Pridobljeno 17. november).
- Bufon, Milan (2011): *»Poklicali smo delovno silo, prišli pa so ljudje« - Analiza socialne strukture in integracijskih strategij tujih delavcev v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.

- Evropska komisija (2024): *Migrant integration in Slovenia*. Dostopno na: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/legal-migration-resettlement-and-integration/integration/eu-migrant-integration-platform/eu-countries-updates-and-facts/migrant-integration-slovenia_en (Pridobljeno 17. november 2025).
- Evropsko sodišče za človekove pravice (2012) : *Kurić in drugi proti Sloveniji* (pritožba št. 26828/06). Dostopno na: https://www.mirovni-institut.si/izbrisani/wp-content/uploads/2012/09/ES%C4%8CP_sodba_izbrisani.pdf (Pridobljeno 17. november 2025).
- Generalni direktorat za pravosodje in potrošnike (2023): *Poročilo o pravni državi za leto 2023 – komunikacija in poglavja o državah*. Dostopno na: https://commission.europa.eu/publications/2023-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en (Pridobljeno 2. december 2025).
- Gibanje Svoboda (2024): *Desnica straši, a številke govorijo drugače*. Dostopno na: <https://gibanjesvoboda.si/svoboda/desnica-strasi-a-stevilke-govorijo-drugace/> (Pridobljeno 17. november 2025).
- GRECO (Group of States Against Corruption) (2018): *Poročilo o ocenjevanju, Peti ocenjevalni krog, Preprečevanje korupcije in spodbujanje integritete v centralni vladi (najvišji nosilci izvršilne veje oblasti) in v organih preiskave*. Dostopno na: <https://rm.coe.int/peti-ocenjevalni-krog-preprecevanje-korupcije-in-spodbujanje-integrite/16807912aa> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Grims, Branko (2023): 56. izredna seja Državnega zbora RS, 30. 11. 2023. Dostopno na: <https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/seje/evidenca?mandat=IX&type=mag&uid=32413AFD6EE14B08C1258A770043D6E0> (Pridobljeno 17. november 2025).
- Milohnić, Aldo (2013): *An overview of the migration policies and trends: Slovenia*. Dostopno na: <https://migrationonline.cz/en/e-library/an-overview-of-the-migration-policies-and-trends-slovenia> (Pridobljeno 17. november 2025).
- OECD (2024): *International Migration Outlook 2024: Slovenia*. Dostopno na: https://www.oecd.org/en/publications/2024/11/international-migration-outlook-2024_c6f3e803/full-report/slovenia_cdba316d.html (Pridobljeno 17. november 2025).

Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa (2002): *I progressi della Slovenia nell'accesso all'UE - cap. 2 e 24*. Dostopno na: <https://www.balcanicaucaso.org/aree/Slovenia/I-progressi-della-Slovenia-nell-accesso-all-UE-cap.-2-e-24-21255> (Pridobljeno 17. November 2025).

Pravilnik o delovnih dovoljenjih, prijavi in odjavi dela ter nadzoru nad zaposlovanjem in delom tujcev (2008). Uradni list RS št. 37/2008.

Upravno sodišče RS (2019): UPRS Sodba in sklep I U 1490/2019-92. Dostopno na: https://www.sodnapraksa.si/?q=I%20U%201686/2020&database%5BUPRS%5D=UPRS&_ (Pridobljeno 17. november 2025).

Uredba o omejitvah in prepovedih zaposlovanja in dela tujcev (2009). Uradni list RS, št. 44/2009.

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (2021): Nacionalno poročilo o stanju človekovih pravic migrantov na mejah, julij 2021. Dostopno na: https://ennhri.org/wp-content/uploads/2021/08/Slovenian-National-Report_SLO.pdf (Pridobljeno 17. november 2025).

Wolf Theiss (2023): Legislative Changes in Slovenia Related to Cross-Border Services and Employment of Foreign Nationals. Dostopno na: <https://www.wolftheiss.com/insights/legislative-changes-in-slovenia-related-to-cross-border-services-and-employment-of-foreign-nationals/> (Pridobljeno 17. november 2025).